

## 5. BEHAVIORISMUS

- **Behaviorismus** za předmět zkoumání uznává pouze pozorovatelné chování. Veškeré chování probíhá podle jistých zákonitostí, jako produkt objektivních determinujících činitelů může být naučeno nebo odnaučeno.
- **Osobnost** reálně neexistuje, je to pouze pojem vyvozený z vnějšího, měřitelného chování, je to akumulovaná sada naučených vzorců chování.
- **Podmíněný reflex** je základ, obsažený ve všech formách chování.
- **Vztah mezi jedincem a prostředím** popisovali rovnicí S – R (stimulus – response), specificky lidské psychické funkce a zákonitosti chování redukovali na to společné se „subhumánními“ živočichy. Aby mohli exaktně odhalit vztahy mezi podněty a reakcemi, pracovali hlavně v laboratoři a se zvířaty.

---

### JOHN BROADUS WATSON (1878 – 1958)

- Vůdčí představitel klasického behaviorismu.
- V reakci na introspektivní přístupy se domníval, že aktuální chování se má studovat a ne o něm hloubat – buď se psychologie přemění na přírodní vědu, nebo bude pohřbena.
- Člověk je mechanismus, jehož činnost je výsledkem působení prostředí. Procesem učení a nahodilými styky s okolím se tvoří způsoby chování jako odpovědi. Osobnost je produktem soustavy zvyků, vývojovým cílem je osvojit si takovou sadu zvyků, která umožňuje účinné přizpůsobení se a přežití.
- Všemocnost výchovy – ze zdravého novorozence lze vychovat jakoukoli osobnost.

---

### BURRHUS FREDERICK SKINNER (1904 – 1990)

#### OPERANTNÍ BEHAVIORISMUS

- Zachoval schéma S – R, domníval se, že metody studia chování, které se užívají u zvířat, lze aplikovat i na člověka. Odmítal osobnost i pudy – nelze je objektivně pozorovat.
- **JÁ** je systém odpovědí sloužící rozlišení stimulů a rysy jsou podmínkami a okolnostmi posílení a deprivace.
- Vedle nepodmíněně a podmíněně reflexního chování patří k základním typům chování i chování operantní. Operantní akce jsou spontánně vzniklým výsledkem aktivního pokusu o adaptaci – zpočátku jsou náhodné a ty, které vedou k užitečnému výsledku, se upevňují – učení pokusem a omylem.

- Každý člověk je jedinečný, každý má jinou genetickou výbavu a jinou osobní historii, každý se chová jinak – studium osobnosti je nalézání jedinečného vzorů vztahů mezi chováním organismu a jeho důsledky – posilujícími vlivy.
- Člověk je determinován svým okolím – není svobodnou bytostí iniciující vlastní aktivitu.
- Organismus je „black box“ – nelze zkoumat jeho motivy, emoce, konflikty, pudy, zkoumat lze pouze zvenku pozorovatelné chování.
- Operantní podmiňování – dítě se chová spontánně, a podle reakcí na toto chování od druhých lidí se jeho chování utváří. Následuje-li pozitivní zpevnění (odměna), tento typ chování dítě opakuje (chování se posiluje), pokud následuje negativní zpevnění (trest), četnost tohoto projevu se snižuje (chování vyhasíná).
- Teorie postupné aproximace (směřování k cílovému chování) – chování se postupně tvaruje tak, že se zpevňují pokroky, které jedinec činí.

#### CLARK L. HULL (1884 – 1962)

- Položil základy teorie učení, kterou dále rozpracovali Dollard a Miller.
- Základní determinantou chování je pud (*drive*), na síle puzení závisí síla (potenciál) reakce, na povaze puzení pak charakter chování. Pud je objektivně testovatelná komponenta chování.
- Podněty jsou účinné proto, že redukují (vrozené) pudové potřeby organismu – reakce jsou zpevňovány prostřednictvím redukce pudových potřeb. Je-li redukována síla pudové potřeby, je to odměnou pro organismus, který se takto učí.

#### NEOBHAVIORISMUS

- Mezi S a R vložili subjekt (osobnost) – S – O – R.
- Neobehavioristé studovali specifické chování jednotlivých živočichů v jejich přirozeném prostředí.
- Základní teze – existuje jednota člověka s okolní přírodou, psychika je nástroj a výsledek adaptace lidského druhu.

#### JOHN DOLLARD (1900 – 1980) A NEAL MILLER (1909 – 2002)

##### SUBJEKTIVNÍ BEHAVIORISMUS

Dollard i Miller byli orientováni behavioristicky, ale oba prodělali též psychoanalytický výcvik, a tak se v jejich teorii prolíná psychoanalýza a behaviorismus v kontextu daného sociálního prostředí. V rámci sledu S – R usilovali o vysvětlení středního článku – O (osobnost – její prožívání, nevědomí, podstata, vývoj). V procesu učení musí být učící se jedinec k odezvě motivován a za její provedení potom odměněn

– aby se někdo učil, musí **něco chtít, něčeho si všimnout, něco udělat a něco získat** – těmito činiteli jsou **pudová potřeba, signál, odezva a zpevnění**.

1. **Pudová potřeba (pud)** – jakýkoli **podnět, který vyvolá odezvu** – **vnější událost, primární pudová potřeba** (hlad, zima) nebo **sekundární potřeba** (návyk na podkladě primární potřeby).
2. **Signál (podnět)** – **potřeba žene k jednání, signál určuje typ odezvy, modifikuje** motivující sílu potřeby, a **pudí jedince k činu**.
3. **Odezva** – vyvolávána **motivační silou potřeby a směrovým působením signálu, podmínkou učení je přítomnost a zpevnění odezvy**. Úspěch výchovy často závisí na **schopnosti vychovatele vyvolat vhodné odezvy, které poskytnou příležitost ke zpevnění**.
4. **Zpevnění** – redukce potřeby, každá **událost, která zesiluje tendenci opakovat odezvu** proto, že **výsledkem je redukce potřeby**.
5. **Návyk** – **výsledek zpevňování sledu podnět (signál) – odezva, jedinec se učí návykům prostřednictvím zpevnění**.

**Osobnost není vrozená** – je výsledkem **procesu vytváření návyků**, respektive osvojováním **repertoáru sekundárních potřeb**. Člověk se **rodí s primárními potřebami**, které mu zpočátku **umožňují přežít** (bolest, hlad,...). **Osobnost** je tvořena **soustavou individuálně příznačných návyků**, je **fasádou**, za níž se skrývají **vrozené (primární) potřeby** jako její **základ**. **Neutrální signál** po několika **spojeních s primární potřebou** získá schopnost vyvolávat odezvu – tak se **stane sekundární potřebou**. **Sekundární potřeby** slouží k **přežití** v daném **sociálně-kulturním prostředí**.

Ve **vývoji osobnosti** má **význam prvních šest let**. Spolu se **sekundárními potřebami** se **dítě seznamuje i se sekundárním zpevněním** (úsmev, poděkování, peníze na zmrzlinu...). **Dollard a Miller doporučují** zejména v **prvních dvou letech dítě všemožně podporovat**, zejména v situacích **krmení, nácvičku čistotnosti, raných sexuálních projevů** a **nácvičku ovládnutí hněvu**. Velká část **sociálního učení probíhá nevědomě**.

**Neurózy** jsou podle Dollarda a Millera **nevědomé konflikty**, které má dítě kvůli rodičům **naučené v raném dětství** (málo podpory nebo podnětů, tresty za sexuální zvědavost,...). **Nevědomé konflikty vyvolávají úzkost a podněcují vznik neuróz**. Protože jsou však **neurózy naučeny, mohou být také odnaučeny**.